

הצעה לפתרון בחינת הבגרות בתנ"ך

1261 70%

מועד קיץ תשפ"ג 2023

הפתרון נכתב על ידי אלה טלר

מצוות מורי רשת החינוך אנקורי

פרק ראשון: ספר בראשית

1. בראשית כ"א

א. 1 הבן שנוסף למשפחת אברהם הוא יצחק, בנם של אברהם ושרה: "וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת-שְׁם-בְנוֹ הַנּוֹלָד-לוֹ, אֶשְׁר-יִלְדָה-לוֹ שְׂרָה--יִצְחָק" (פס' ג') בפסוק זה ניתן לראות כי אברהם בוחר את שמו של הבן ששרה ילדה. הבן שעוזב את משפחת אברהם הוא ישמעאל, בנם של אברהם והגר: "וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר וַיִּקַּח-לָחֶם וְחֶמֶת מִיַּם וַיִּתֵּן אֶל-הֶגֶר שֵׁם עַל-שְׂכֶמָהּ, וְאֶת-הַיֶּלֶד--וַיִּשְׁלַחָהּ; (פס' י"ד), בפסוק זה ניתן לראות כי אברהם מצייד את הגר, אם ישמעאל, בלחם ומים ומגרש אותם מביתו לפי דרישתה של שרה.

א. 2 ניתן לראות כי הבטחת ה' התממשה בפסוק ב': וַתֵּהָר וַתֵּלֶד שְׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן, לְזִקְנִיו, לַמּוֹעֵד, אֶשְׁר-דִּבְרָ אֱלֹהִים. שנה קודם לכן אלוהים נגלה לאברהם והבטיח לו שבתוך שנה מאותו יום שרה תלד לו בן, הבטחה המתממשת בפסוק ב'. ניתן לראות מימוש של צו ה' בפסוק ד': וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת-יִצְחָק בְּנוֹ, בֶּן-שְׁמֹנֶת יָמִים, כְּאֶשְׁר צִוָּה אֱלֹהִים. בפסוק זה ניתן לראות כי אברהם מקיים את ציווי ה' על ברית המילה.

ב. 1 פרט אחד מפסוקים אלו שאינו הולם את גילו של ישמעאל היא העובדה שאמא שלו, הגר, לאחר שגורשו למדבר ואזלו להם המים, מניחה אותו מתחת לאחד השיחים ונוהגת בו כמו ילד קטן וחסר ישע, מה שמתואם את כינויו בפסוקים אלו- 'הילד'.

ב. 2 בפסוק כ' ניתן לראות כי עזיבת בית אביו מסייעת לישמעאל להופך מילד לאדם בוגר: "וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת-הַנְּעָר, וַיִּגְדַּל; וַיִּשָּׁב, בְּמִדְבָּר, וַיְהִי, רֹבֵה קִשָּׁת" בפסוק זה ניתן לראות כי הישיבה במדבר וליווי של אלוהים עזרו לו לרכוש כישורים ויכולות חדשות כמו השימוש בכלי נשק על מנת להגן על עצמו, לצוד ולהתבסס.

ג. בבראשית כ"א ניתן לראות מאבק פנימי של אברהם בין רגשותיו כאב ובין ציות לצו האל באמצעות ריבוי הפעולות שנוקט אברהם כאשר הוא מכין את הגר וישמעאל לדרך: "וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר וַיִּקַּח-לָחֶם וְחֶמֶת מִיַּם וַיִּתֵּן אֶל-הֶגֶר שֵׁם עַל-שְׂכֶמָהּ, וְאֶת-הַיֶּלֶד--וַיִּשְׁלַחָהּ; וַתֵּלֶךְ וַתֵּתֵעַ, בְּמִדְבָּר בְּאֵר שָׁבַע" (פס' י"ד). בפסוק זה ניתן לראות חמישה פעלים שונים שמבצע אברהם, מה שמעיד על סערה רגשית שהוא נתון בה. בדומה לכך, ריבוי פעלים ניתן לראות גם בבראשית כ"ב, פס' ג': "וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר, וַיַּחֲבֹשׁ אֶת-חֲמֹרוֹ, וַיִּקַּח אֶת-שְׁנֵי נַעֲרָיו אִתּוֹ, וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ; וַיִּבְקַעַ, עֲצֵי עֵלְהָ, וַיִּקַּם וַיֵּלֶךְ, אֶל-הַמָּקוֹם אֶשְׁר-אָמַר-לוֹ הָאֱלֹהִים" גם כאן ריבוי הפעלים מצביע על סערת רגשות שאברהם נמצא בה, נוכח המאבק הפנימי שלו בין תפקידו כאב לציות לה'.

2. בראשית מ"ב

א. 1. האחים יורדים למצרים כדי לקנות אוכל ממחסני התבואה של המצרים, היות ובכנען יש רעב: "וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל, לְשֹׁבֵר בְּתוֹךְ הַבָּאִים: כִּי-הָיָה הָרָעָב, בְּאֶרֶץ כְּנָעַן" (פס' ה').

א. 2. על פי יעקב הסכנה הצפויה למשפחה היא מוות, אם הם לא ירדו למצרים על מנת לקנות מזון בסיסי: "וַיֹּאמֶר--הֲנֵה שָׁמַעְתִּי, כִּי יֵשׁ-שֹׁבֵר בְּמִצְרַיִם; רְדוּ-שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ-לָנוּ מִשָּׁם, וְנָחִיָּה וְלֹא נָמוּת" פס' ב'.

ב. 1. שתי המשמעויות המנוגדות של השורש נ.כ.ר בפסוקים אלו הם ניכור- ניתן לראות זאת בהתנכרותו של יוסף אל אחיו, והיכרות- ניתן לראות זאת שיוסף מכיר ומזהה את אחיו ואילו הם לא מכירים ולא מזהים אותו.

ב. 2. החזרה על השורש מדגישה את המתח בין יוסף לאחיו לאור אירועי העבר. יוסף מאוד פגוע מאחיו, והעובדה שהם לא מזהים אותו ואילו הוא כן מזהה אותם מדגישה את עוצמת הפגיעה והעלבון שהוא חש, ובאותה מידה היא גם מה שמאפשר לו להתנכר אליהם, כלומר לנקום בהם מבלי שידעו מי הוא.

ג. 1. בשני הכתובים ניתן לראות שיחסו של יעקב כלפי בניו לא השתנתה, שכן הוא עדיין לא מתייחס באופן שוויוני אל כל בניו, ומפלה לטובה את בניה של רחל אשתו האהובה. ניתן לראות זאת הפרק ל"ז בפסוק ג': "וַיִּשְׂרָאֵל, אֶהָב אֶת-יוֹסֵף מִכָּל-בְּנָיו--כִּי-בֶן-זִקְנִים הוּא, לוֹ; וְעֵשָׂה לוֹ, כְּתֻנֹת פִּסִּים"- יעקב (ישראל) אוהב את יוסף יותר מכל בניו ולכן מעניק לו כותנת פסים, וכמו כן בפרק מ"ב בפסוק ד': "וְאֶת-בְּנֵימִין אָחִי יוֹסֵף, לֹא-שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת-אָחִיו: כִּי אָמַר, פֶּן-יִקְרָאנוּ אֶסֶן"- הוא שולח את כל האחים לרדת למצרים לקנות להם אוכל, חוץ מבנימין, עליו הוא שומר ומשגיח יותר מכולם.

ג. 2. למרות שהתנהגותו של יעקב עדיין מפלה אותם לרעה, התנהגותם של האחים כלפי זה השתנתה. ניתן לראות בפרק ל"ז כי זה שיעקב מעדיף את יוסף מעורר באחיו שנאה וקנאה, והם מגיבים אליו בצורה אלימה: "וַיְהִי, כַּאֲשֶׁר-בָּא יוֹסֵף אֶל-אָחִיו; וַיִּפְשִׁטוּ אֶת-יוֹסֵף אֶת-כְּתֻנְתּוֹ, אֶת-כְּתֻנֹת הַפִּסִּים אֲשֶׁר עָלָיו" (ל"ז, כ"ג). כאשר יוסף מגיע לבדוק מה שלום האחים כשהוא רועים צאן הרחק מהבית, הם מחילטים להרביץ לו, לפשוט את הכותנת שלו ממנו ולהשליך אותו לבור ריק ללא מים. לעומת זאת, בפרק מ"ב בפסוק כ"א: "וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו, אֲבָל אֲשָׁמִים אָנַחְנוּ עַל-אָחִינוּ, אֲנֹשֶׁר רָאינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְּנוּ אֵלֵינוּ, וְלֹא שָׁמַעְנוּ; עַל-כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ, הַצָּרָה הַזֹּאת" ניתן לראות כי האחים אכולי אשמה על האופן בו הם התנהגו כלפי אחיהם, וחרדים שאחיהם הקטן- בנימין, שאביהם אוהב יותר מכל- ישלם את המחיר על התנהגותם הרעה כלפי יוסף.

3. בראשית מ"ה

א.1 הפרט הראשון שמתגלה לאחים בפסוקים אלו הוא שיוסף, אחיהם, חי. הפרט השני שמתגלה הוא שהוא לא כועס עליהם ולא מאדים אותם על מכירתו לעבדות, שכן הוא מבין ומסביר להם שזאת דרכו של ה'.

א.2 בפסוק ו' הוא מגלה שהרעב בכנען נמשך כבר שנתיים, והוא מבין שהוא ימשך עוד שבע שנים נוספות ולכן יכול לממש את תוכניתו מפסוקים ט'-י"א- להביא את אחיו ואביהם לגור במצרים.

ב.1 ניתן להניח כי יוסף מזכיר את אלוהים בפסוקים אלו כדי להאדיר את עצמו על פי מה שהוא אומר בפסוק ח': "וַיְשִׁימֵנִי לְאֶב לְפָרְעָה, וּלְאֶדוֹן לְכָל-בֵּיתוֹ, וּמַשְׁל, בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם" אשר בו הוא מתהדר כי הוא מושל בפועל בכל ארץ מצרים ויד ימינו של פרעה. ניתן להניח כי יוסף מזכיר את אלוהים דווקא כדי להצטנע על פי מה שהוא אומר בפסוק ה': "וְעַתָּה אֶל-תַּעֲצָבוּ, וְאֶל-יַחַר בְּעֵינֵיכֶם, כִּי-מָכַרְתֶּם אֹתִי, הֲנֵה: כִּי לְמַחֲיָה, שָׁלַחֵנִי אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם"- יוסף מייחס את כל השתלשלות העניינים בינו לבין אחיו לאלוהים, שתכנן את הדברים כך שיוסף יוכל להציל אותם, ומרגיע אותם שלא יחושו אשמה על מעשיהם.

ב.2 על פי פסוקים ט' ו-י"ג אפשר לבסס את ההנחה כי יוסף מזכיר את אלוהים על מנת להאדיר את עצמו, שכן הוא מבקש מאחיו לחזור לאביהם יעקב ולספר לו עד כמה הוא גדול וחשוב במצרים. בשני הפסוקים יוסף חוזר על הבקשה שהאחים יבהירו לאחיו עד כמה הוא מכובד מה שמצביע על הרצון שלו להאדיר את עצמו.

ג.1 על פי פירוש רש"י יוסף חושש שבדרכם חזרה לכנען להביא את אביהם האחים יריבו ביניהם ויאשימו זה את זה על מכירתו לעבדות.

ג.2 על פי פרק מ"ב פסוק כ"ב: "וַיַּעַן רְאוּבֵן אֶתֶם לְאָמֵר, הֲלוֹא אֶמְרָתִי אֶלֵיכֶם לְאָמֹר אֶל-תִּחַטְּאוּ בְיָלָד-וְלֹא שָׁמַעְתֶּם; וְגַם-דָּמוֹ, הִנֵּה נִדְרָשׁ" ניתן לראות כי החשש של יוסף בנוגע לאחיו היה מוצדק. בפסוק זה ראובן מזכיר לאחים כי הוא זה שלא רצה לפגוע ביוסף, ועכשיו כשהם מרגישים אשמים ומשלמים את המחיר על החטא שחטאו כלפי אחיהם, ניכר מדבריו של ראובן כי עלול להתפתח ויכוח וריב ביניהם מי יותר אשם במעשה- מה שיוסף חושש ממנו.

פרק שני- שמות

4. שמות י"ט

- א 1. המגע הישיר בין ה' לבין העם נמנע בכך ש-ה' יתגלה בפני משה דרך ענן לאזני כל העם.
- א.2 על פי פסוק י"א ביום השלישי ה' יתגלה בצורה ישירה בעיני כל העם.
- ב.1 ניתן לראות ש-ה' תקיף בדעתו שמשה ירד מן ההר כאשר הוא מבקש ממשה לרדת מן ההר ולהזכיר לעם שלא לגעת בהר, ומשה עונה לו כי אין צורך מכיוון שהוא כבר הזהיר אותם מפני כך ואלוהים חוזר שוב על הציווי בפסוק כ"ד: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי יְהוָה לְךָ-רַד, וְעָלִיתָ אֵתָהּ וְאַהֲרֹן עִמָּךְ" כלומר, מתעקש בשנית שמשה ירד להזכיר לעם ויעלה אליו שוב לקראת ההתגלות.
- ב.2 על פי המדרש אלוהים תקיף בדעתו בנוגע לרדת משה מן ההר מכיוון שהדיבר הראשון מתחיל בביטוי 'אנוכי ה' אלוהיך' ו-ה' לא רוצה שהעם יחשוב שמשה, שנמצא ליד ה' על ההר ולא למטה עם העם, שמשה הוא ה' אלוהיהם שמדבר אליהם.
- ג. 1 על פי קרליבך רעיון הבחירה פסול כאשר העם הנבחר מרגיש שמגיעות לו זכויות יתר בזכות כך שאלוהים בחר בו. רעיון הבחירה ראוי, על פי קרליבך, כאשר העם הנבחר מבין שהבחירה של ה' בו מקנה לו את הזכות לשמור על מצוותיו
- ג.2 אפשר לבסס את עמדתו של הרבה קרליבך גם עם עמוס, ג', ב' שכן שם נאמר כי מתוקף הבחירה של ה' בעמו ישראל הוא ידרוש מהם לשלם מחירים ולהיענש על כל חטאיהם.

5. שמות ל"ד פס' א-ט"ז, ו-כ"ז- ל"ה

- א. התחייבות אחת של אלוהים לעם ישראל היא להעלות אותם לכנען ולגרש משם את כל העמים הכנענים. התחייבות ש-ה' דורש מעם ישראל היא שלא יכרתו בריתות עם אותם עמים.
- ב.1 בפעם הראשונה בה יורד שהו מהר סיני הוא מוכה זעם וכעס על חטא עגל הזהב שהעם ביצע, הוא שובר את לוחות הברית ומנפץ אותם. לעומת זאת, כשהוא יורד בפעם השניה עם לוחות הברית עור פניו קורן.
- ב.2 בפרק ל"ג ה' מודיע שאחד העונשים על חטא עגל הזהב הוא שהוא לא ילווה יותר את העם בדרכו לכנען ובכניסתם לארץ, אלא שמלאך ילוו אותם במקומו. הבקשה של משה היא שאלוהים בכל זאת ילווה אותם הוא, ואם הוא לא ילווה אותם אז עדיף שלא יעלה אותם בכלל. ה' נענה לבקשתו של משה ולכן פניו קורנים.

1.ג תכונות האל שמבטאות את היותו רחום וחנון הן נוצר חסד לאלפים- כלומר שומר זכות למי שהולך בדרכיו, ואילו התכונות המבטאות את היותו רודף אמת וצדק הן שהוא לא מוחל על חטאים ועוונות, ולא מאפשר כפרה עליהם.

2.ג יואל משמיט בדבריו את היותו של האל רודף צדק ואמת מכיוון שבפסוק י"ג הוא סותר זאת, כשהוא אומר שאלוהים כן יסלח על חטאים: "קָרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל-בְּגְדֵיכֶם, וְשׁוּבוּ אֶל-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כִּי-חַנּוּן וְרַחוּם, הוּא--אֲרָךְ אַפַּיִם וְרַב-חַסֵּד, וְנָחֵם עַל-הַרְעָה", בפסוק זה יואל מנסה לכנע את העם לחזור בתשובה ולכן מטיח להם כי אם יחזרו לדרכיו של אלוהים, הוא יסלח להם על החטאים שביצעו.

פרק שלישי: נושאי הבחירה

8. חוק וחברה

א. 1 גורם אחד המשפיע על הבחירה בדרך שיש לנהוג בה כלפי תושבי העיר היא האם אותם תושבים מסכימים להיכנע- ואז יש לשעבד אותם אף לא לתקוף אותם. גורם נוסף הוא מיקומה של העיר- אם מדובר בעיקר רחוקה, כלומר מלחמת רשות- אז אפשר להציע כניעה אך אם מדובר בעיר קרובה- כלומר מלחמת חיים- אז אין להציע כניעה אלא להשמיד את העיר כולה ולא לקחת שלל.

א. 2 השורש החוזר בפסוקים אלה הוא ש.ל.ם והוא מדגיש את הרעיון שמלחמה היא לא דבר רצוי, החזרה שלוש פעמים על השורש מעודדת התכוונות למצב של שלום וההנחיה בפסוקים מכוונת את העם היוצא למלחמה לבחור בדרכי שלום מתי שניתן.

1.ב.1 הנימוק הוא החשש של אלוהים מפני עבודת אלילים שבני ישראל ילמדו מהעמים הכנענים במידה ואכם יגורו בקרבם. שאלת דעה- כל דעה מנומקת תתקבל.

2.ב.2 בדברים ו' פסוק ט"ו כתוב כי אם בני ישראל יעבדו בעבודת אלילים אלוהים ישמיד אותם: "כִּי אֶל קָנָא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, בְּקִרְבְּךָ: פֹּו-יַחֲרֶה אֶף-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, בְּךָ, וְהִשְׁמִידְךָ, מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה"- ולכן זוהי יכולה להיות הצדקה להחרמת עמי כנען. המשך התשובה- שאלת עמדה- כל תשובה מנומקת תתקבל.

1.ג.1 ע"פ הרמב"ם הקריאה לשלום היא גם כלפי מלחמת רשות וגם כלפי מלחמת מצווה, שכן ההצעה לשלום היא הצעה לקבל עליהם את מצוות אלוהים ולכן אין להשמיד אותם.

2.ג.2 הפירוש של רש"י לא תואם את הכתוב, שכן הכתוב מדגיש בפסוק ט"ז כי מתוך העמים היושבים בכנען, אשר עמם מתקיימת מלחמת המצווה, אין להשאיר בחיים אף נפש חיה: "רַק, מֵעַרְי הָעַמִּים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, נָתַן לְךָ בְּחַלְה--לֹא תַחֲיֶיהָ, כָּל-נַשְׁמָה".

פרק רביעי: קטע להבנה ולניתוח

11. דברי הימים ב' פרק י"ז

- א. עמדתו של המספר על מלכותו של יהושפט היא חיובית ניתן לראות זאת בפסוק ג' בו הוא מתאר כי ה' נמצא לצידו משום שהוא הולך בדרכי דוד המלך ולא עוסק בעבודת אלילים: יהי יהוה, עם-יהושפט: פי הלה, בדרכי דוד אביו הראשנים, ולא דרש, לבעלים". כמו כן ניתן לראות את עמדתו החיובית של הסופר בפסוק ב' כאשר הוא מתאר את הצלחותיו הצבאיות של יהושפט בממלכת יהודה ומחוצה לה: "יתן-חיל--בכל-ערי יהודה, הבערות; ויתן נציבים, בארץ יהודה, ובערי אפרים, אשר לכד אסא אביו".
- ב. ראייה אחת המעידה על עיסוקו בענייני חברה וחינוך מצויה בפסוק ז' בכך שהוא שלח את שריו בכל רחבי הממלכה ללמד את התושבים את דרכי ה': "בשנת שלוש למלכו, שלח לשריו לבן-חיל ולעבדיה ולזכריה, ולנתנאל, ולמיכיהו--ללמד, בערי יהודה". ראייה המעידה על עיסוקו הענייני צבא ובטחון מצויה בפסוק י' בו מתואר הפחד של הממלכות הסובבות את יהודה מפני יהושפט, שידוע כי ה' תומך בו ובמלכותו, ולכן הם לא נלחמים בו: "יהי פחד יהוה, על כל-ממלכות הארצות, אשר, סביבות יהודה; ולא נלחמו, עם-יהושפט".
- ג. שינוי אחד שחולל יהושפט הוא בכך שהוא שלח את חכמיו ושריו ללמד תורה בכל רחבי ממלכת יהודה: "ובשנת שלוש למלכו, שלח לשריו לבן-חיל ולעבדיה ולזכריה, ולנתנאל, ולמיכיהו--ללמד, בערי יהודה" (פס' ז'). כמו כן הוא שינה את המערך הצבאי הפועל ביהודה ותגבר את מערך הכוחות בה: "ואלה פקדנתם, לבית אבותיהם: ליהודה, שרי אלפים-- {ס} עדנה השר, ועמו גבורי חיל שלש מאות אלק" (י"ד).
- ד. בפסוקים ט'-י' מסופר כי הממלכות השכנות, שהיו ידועות כאויבות של ממלכת יהודה, לא רק שלא מעזות להילחם ביהושפט אלא אף מעניקות לו מתנות רבות. דבר זה מחזק את המגמה לפיה עורכי התנ"ך מבקשים להראות כי חוסן פנימי של ממלכה מחזק תא חוסנה החיצוני, בזכות כך שלפני המצב של יחסי החוץ אנחנו יודעים כי יהושפט עצמו הולך בדרכי ה' ושומר לו אמונים, וכמו כן הוא שם דגש על לימוד התורה ברחבי הממלכה כולה- מה שמחזק את האמונה שלהו מעניק לממלכת יהודה חוסן פנימי.